

УДК 159.928

DOI: [https://doi.org/10.17721/upj.2024.1\(21\).5](https://doi.org/10.17721/upj.2024.1(21).5)

Корольов Д. К.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної психології,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: assessment@i.ua
ORCID: 0000-0002-9685-5286

АСЕРТИВНІСТЬ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНИХ РЕСУРСІВ ОБДАРОВАНИХ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ

Складні життєві ситуації зміщують акцент з творчості на адаптацію, створюють загрозу втрати обдарованості. Обдаровані особи протистоять таким ситуаціям з опорою на особистісні ресурси, що концептуалізовані як психологічна резилентність, життєстійкість, здатність до відновлення, сила его, самоефективність, копінгові стратегії та асертивність. Перші три конструкти є описовими, частково перетинаються за змістом, не вказують на кінцеві джерела та механізми подолання обдарованими несприятливих життєвих ситуацій. Інші чотири — сила его, самоефективність, копінгові стратегії, асертивність — внутрішньо пов'язані із психологічною структурою обдарованості та із засобами протидії перешкодам у реалізації власного потенціалу.

Між асертивністю та обдарованістю наявні різнопланові та складні зв'язки. Комунікативну асертивність варто розглядати як інструмент, що використовується обдарованими особами для просування власних досягнень, забезпечення соціального визнання продуктів творчої діяльності. Недостатньо розвинена комунікативна асертивність може перешкоджати суспільному визнанню, що не дозволяє вважати особу такою, яка реалізувала власний потенціал, обдарованою. Можна припустити, що комунікативна асертивність має неоднакову вагу в структурі різних типів обдарованості. Ймовірно, асертивність глибше або в дещо інших формах інтегрована до психологічної структури, наприклад, соціальної та спортивної обдарованості.

Іншим аспектом проблеми є особистісна асертивність, що сприяє самостійній ціннісній регуляції діяльності та міжособистісної взаємодії, в

яких проявляються, розвиваються та отримують визнання обдарованість і талант. Таким чином, особистісна асертивність надає можливість не маскувати обдарованість та не відмовлятися від її розвитку у несприятливих життєвих ситуаціях.

Ключові слова: обдарованість, обдаровані особи, ресурси особистості, складні життєві ситуації, асертивність, копінг-стратегії.

Вступ

Складні життєві ситуації порушують баланс між індивідом та середовищем, вимагають пристосування до нових обставин, створюють перешкоди для прогнозування та управління життєвою перспективою. У такому разі можливе зміщення акценту з творчості як уявного та практичного перетворення оточуючого світу, що й складає зміст обдарованості, на адаптацію до нього. Тому важливо визначити умови збереження і розвитку обдарованості.

Постановка проблеми. Завдяки яким особистісним ресурсам обдаровані можуть протистояти тиску складних життєвих ситуацій та продовжити продуктивно жити і розвиватись? У якості таких ресурсів можуть розглядатись психологічна резилентність (Alexoroulou, 2019), життєстійкість (Maddi, 2002), (Данилюк, 2023), здатність до відновлення (Peterson, 2014), (Duplenne, 2023), сила еґо (Lake, 1985), самоефективність (Музика, 2021), (Alabbasi, 2023), копінг-стратегії (Callahan, 2004), (Swiatek, 2007), (Rudasill, 2007), (Cross, 2015), (Frydenberg, 2023), асертивність (Музика, 2023). Проте зміст та співвідношення зазначених конструктів як особистісних опор обдарованих потребує прояснення.

Мета статті – проаналізувати особистісні ресурси, що надають можливість обдарованим особам протистояти складним життєвим ситуаціям.

Виклад основного матеріалу

А. Алексопулу та ін. представили огляд досліджень резилентності в обдарованих учнів, в якому зазначають, що ця якість сприяє подоланню важких ситуацій, у першу чергу академічного характеру (Alexoroulou, 2019). У якості особистісної основи резилентності може розглядатись життєстійкість (Maddi, 2002), у тому числі у зв'язку із копінг-стратегіями особистості (Данилюк, 2023).

Здатність до відновлення після травматичних та стресових подій вивчається у клінічній психології та психіатрії, зокрема, у зв'язку із посттравматичним стресовим розладом. Особливості перебігу цих процесів у обдарованих досліджуються на рівні біографічного аналізу окремих персон (Peterson, 2014). Крім того, наявні емпіричні дослідження з досить чисельними вибірками щодо рівня стресових переживань в обдарованих. Л. Дюппленне та ін. у метааналітичному огляді двадцяти семи праць встановили, що за параметрами тривоги та депресії загалом відсутні значущі відмінності обдарованих та однолітків (Duplenne, 2023).

Можна стверджувати, що психологічна резилентність, життєстійкість, здатність до відновлення є значною мірою описовими, багатовимірними поняттями та частково перетинаються за змістом. Отже, не стільки пояснюють, скільки самі потребують пояснення. Зокрема, не зрозуміла їх обумовленість: темпераментом, у кінцевому підсумку природними чинниками; особливостями соціалізації; власним вибором та активністю особистості.

Щодо обдарованих осіб це принципове питання. Адже резилентність як, наприклад, сила нервової системи протилежна їй сензитивності. Остання ж входить до ключових складових обдарованості. Отже, розвивати резилентність як інтелектуальну, емоційну, моральну нечутливість обдарованих неприйнятно.

Якщо ж резилентність обумовлена, скажімо, соціальною підтримкою, розвивати психологічну стійкість обдарованих через посилення їх залежності від інших також неприйнятно. Адже відомо, що обдаровані відрізняються інтелектуальною та особистісною незалежністю, вони не пристосовуються до наявної ситуації через механізм конформізму, а, навпаки, формують нову норму для суспільства.

Можлива також особистісна детермінація резилентності – цінностями, цілями, вірою тощо. Тоді саме специфіка цього механізму в обдарованих і потребує розкриття. Без цього використання конструкту резилентності зависає у повітрі.

Подібна логіка розмірковувань діє також і щодо життєстійкості та здатності до відновлення.

Наступний аналізований концепт – старе психоаналітичне поняття «сила его» – використовується головним чином у психотерапії, хоча наявні також відповідні діагностичні опитувальники. Тракується переважно як особистісна та соціальна компетентність (Lake, 1985). У життєписах талановитих людей яскраво виражені описані у клінічних текстах ознаки сили его.

Психологічний зміст самоефективності як віри у власну здатність досягати потрібних результатів дає можливість розглядати її як важливе мотиваційне джерело діяльності обдарованих, коли результативності останньої перешкоджають складні умови. Більш того, О. Музика та ін. розглядають самоефективність як чинник стійкості обдарованих до невдач (Музика, 2021).

Проведений А. Алаббасі та ін. метааналіз засвідчив помірний зв'язок обдарованості із самоефективністю (Alabbasi, 2023). Проте наразі не відомі емпіричні результати, які б розкривали характер та міру впливу самоефективності на поведінку обдарованих у складних життєвих ситуаціях.

Копінг-стратегії можуть розглядатись як обрані з опорою на наявний особистісний потенціал способи реагування на практично та / або емоційно важкі ситуації. З урахуванням особливого особистісного потенціалу обдарованих логічно, що вони віддають перевагу продуктивним копінг-стратегіям, які, хоча й важчі в реалізації, проте не закривають шлях до подальшого розвитку.

Так, Е. Фрайденберг з використанням даних вибірки австралійських підлітків встановила, що обдаровані, порівняно з однолітками, використовували вужчий діапазон копінг-стратегій. Обдаровані підлітки зосереджувались на стратегіях вирішення проблем та наполегливої праці для досягнення поставлених цілей. Нехтували стратегіями прийняття бажаного за дійсне, зниження негативної напруги (наприклад, через куріння або вживання алкоголю), відмови від вирішення проблеми (Frydenberg, 2023).

Проведене у США подібне дослідження також засвідчило часте використання обдарованими підлітками спрямованих на дію копінг-стратегій: наполегливої роботи, зосередженості на вирішенні проблеми, фізичної рекреації, розслаблюючих розваг. Інші копінг-стратегії, особливо пов'язані з відходом від проблем, обдаровані використовували менше за однолітків: звернення за допомогою, соціальні дії, ігнорування проблеми (Callahan, 2004: 30).

М. Светек та Т. Кросс на підставі огляду наявних досліджень вказують, що високообдаровані особи мають особливі труднощі у прийнятті однолітками. Вимушений вибір між реалізацією обдарованості та близькими міжособистісними стосунками веде до переживання стигми обдарованості (Swiatek, 2007, с. 427).

Дж. Кросс та ін. відмічають, що зазначена стигма особливо гостро проявляється з підліткового віку переважно у формі відчуття своєї відмінності від оточуючих. Віра обдарованих у стигму, очікування від-

торгнення справляє руйнівний вплив на їхні міжособистісні стосунки. Тому такі особи нерідко вдаються до приховування власної обдарованості та практикують маскувальну поведінку із сподіванням здобути більшу популярність серед однолітків. Цій меті можуть слугувати такі стратегії: вчитись гірше, ніж здатний; використовувати простішу мову серед однолітків; приховувати деяку інформацію про себе; змінювати власну поведінку залежно від небезпеки стигматизації (Cross, 2015).

М. Светек розроблена методика, що знайшла досить широке застосування – Опитувальник міжособистісного копінгу. Інструмент діагностує використані особою способи управління видимістю власної обдарованості для інших. Дж. Кросс та ін. шляхом факторизації пунктів зазначеного опитувальника виділили фактори, що описують копінг-стратегії обдарованих у протидії стигматизації:

1. Конформізм: я стараюсь вести себе так, як інші учні; я прагну виглядати подібно до інших учнів; мені було б краще у школі, якби я не був обдарованим.

2. Використання гумору: я багато жартую у школі; я вмю смішити людей; люди вважають мене гарним жартівником.

3. Заперечення обдарованості: я не вважаю себе обдарованим; я не обдарований, мені просто таланить у школі; є багато більш обдарованих за мене людей; люди вважають мене обдарованим, але вони помиляються; коли я подорослішаю та навчальні завдання стануть складнішими, люди перестануть вважати мене обдарованим; більшістю своїх успіхів я завдячую вдачі.

4. Діяльність: однокласники звертаються до мене по допомогу із домашніми завданнями; я прагну використовувати власні знання для допомоги іншим учням; я переважно дуже зайнятий; я знаходжу друзів за інтересами через включення у позашкільну активність; я пояснюю навчальний матеріал іншим учням, коли вони не розуміють його; я досить багато часу приділяю позанавчальній активності; із-за всіх моїх занять в мене немає часу непокоїтись про мою популярність.

5. Заперечення значення обдарованості: якщо б я не був обдарованим, інші діти у школі ставились би до мене так само як зараз; обдарованість не заважає моїй популярності; інші учні не ставляться до мене гірше через мою обдарованість; я стараюсь не бути занадто успішним у власних заняттях.

6. Байдужість: я не турбуюсь про мою популярність; у кінцевому підсумку популярність не важлива; не важливо, що інші люди думають про мене; я віддаю перевагу самостійній активності порівняно з груповими заняттями.

7. Приховування: я не показую іншим, що я обдарований; я приховую від інших свої оцінки (Cross, 2015).

Загалом за К. Рудасілл, Р. Фоуст, К. Каллахан у різних дослідженнях виділено дванадцять факторів у структурі Опитувальника міжособистісного копінгу: заперечення обдарованості; орієнтація на популярність / конформність; прагнення до прийняття однолітками; заперечення негативного впливу обдарованості на прийняття однолітками; високий рівень позашкільної, соціальної активності; приховування обдарованості; використання гумору; конформізм для маскуванню обдарованості; допомога іншим; применшення значення популярності; цінування прийняття однолітками; спроби уникнення стигматизації (Rudasill, 2007).

Проблема продуктивних копінг-стратегій актуальна не лише для обдарованих дітей та молоді. Так, Л. Шістко, Є. Прокопович зазначають, що саме у дорослих на етапі самореалізації, попри багатий досвід, зокрема копінг-поведінки, спостерігається виснаження можливостей, що постійно вимагає їх відновлення (Шістко, 2021, с. 182).

Вважаємо, що альтернативою приховування обдарованості або відмови від неї внаслідок стигматизації може бути особистісна та міжособистісна асертивність у відстоюванні права бути іншим, обдарованим, мати особливі, відмінні від оточення, цінності.

Із зазначеним узгоджуються результати вивчення зв'язку асертивності із особливостями діяльності у різних групах, що не належать до обдарованих. Так, асертивна поведінка студентів не лише покращує результативність їхньої комунікації, а й професійні перспективи (незалежно від рівня підготовки та кваліфікації) (Anant, 2018). Крім того, на вибірці медичних сестер встановлено, що професійний стрес за умови неприйнятної асертивності особи веде до вигорання. У цьому дослідженні неприйнятна асертивність включала: прийняття невідповідної оцінки; невпевненість; нечуйність або агресивність (Suzuki, 2021). У іншому дослідженні встановлено зв'язок продуктивності банківських працівників не лише із комунікативною, а й з емоційною асертивністю (Zhou, 2024).

Ш. Джандх'яла та Н. Кумар вказують, що загалом асертивна комунікативна поведінка протиставляється пасивній, агресивній та пасивно-агресивній, що дозволяє краще зрозуміти її суть. Пасивна або невпевнена поведінка характеризується надмірною увагою до поглядів та потреб інших. Такі люди постійно відчують тиск з боку інших, їм здається, що вони не мають права відстоювати себе. Тому вони постійно вибачаються та соромляться проявляти активність.

Ці люди часто метушаться, кивають головою або посміхаються на знак згоди, стишують голос і вагаються, уникають конфліктів, мають низьку самооцінку. Навпаки, агресивна комунікація часто супроводжується нав'язуванням своєї думки, потреб іншим, розпорядженнями правами інших. Агресивні комунікатори відрізняються відсутністю емпатії, перебивають, звинувачують інших, не визнають свої помилки та недоліки, їм бракує позитивного ставлення та вдячності. Пасивно-агресивна поведінка характеризується зовнішньою пасивністю з одночасним прихованим проявом гніву та агресії. Пасивна агресія та невпевненість періодично змінюють одна одну. Такі особи не відстоюють свої права, в них відсутнє бажання брати на себе відповідальність за проблему або конфлікт що, у свою чергу, стимулює агресивні прояви. У складних ситуаціях спостерігається навмисне поширення чуток і саркастичних зауважень. Асертивність – це відстоювання своїх прав, думок, почуттів і переконань прямим, чесним і належним чином. Впевнене спілкування покращується завдяки повазі до себе та інших. Асертивність також проявляється у відхиленні нереалістичних прохань, вільному погляді на ситуацію, вираженні свого настрою. Існує оптимальний рівень асертивності як є здоровий рівень жирової тканини, артеріального тиску тощо (Jandhyala, 2024, с. 250–251).

Ш. Джандх'яла та Н. Кумар як провідними формами прояву асертивності у повсякденному житті називають такі форми комунікативної поведінки:

1. Використання діалогу.

2. Я-висловлювання. Наприклад, починати висловлювання з «Я» замість того, щоб вказувати на інших, кажучи «Ти».

3. Повторні твердження. Дотримуватись власного погляду та почувати себе комфортно, ігноруючи маніпулятивні словесні пастки, цькування аргументами та нерелевантну логіку. На противагу використовувати спокійне повторення, висловити свою позицію та зосередитись на проблемі.

4. Впевнені запити. У близьких стосунках у відповідь на критику на власну адресу чесно виражати негативні почуття для покращення комунікації.

5. Визнання недоліків. Висловлювати вдячність за критику, визнавати, що частково це може бути правдою, але залишати за собою право вибору подальших дій.

6. Реальні компроміси. Чимось поступатися у досягненні власних цілей. Наприкінці перетворити ситуацію на виграш для обох сторін.

7. Конструктивний зворотний зв'язок. Робити це з повагою, відділяти поведінку від особистості, не зазіхати на цінність людини як такої.

8. Впевнена емпатія. Інша сторона більшою мірою схильна прийняти твердження, якщо відчуває певне розуміння та повагу щодо себе.

9. Озвучування спроби іншої сторони змінити зміст розмови.

10. Розрядка напруження. Надати можливість іншій стороні заспокоїтись перед обговоренням питання.

11. Визнання власних негативних сторін. За таких умов іншим стає важко маніпулювати через критицизм.

12. Відмовляти. Це важко, але допомагає зберегти самостійність. Не слід вибачатися та пояснювати свою відмову. Варто тримати контроль над своєю тривогою, тримати правильну поставу, говорити впевнено.

13. Продуманий сценарій розмови. Потрібно у суб'єктивно важких ситуаціях.

14. Саморозкриття. Вільне саморозкриття та реакція на це з обох сторін дозволяє успішно протікати спілкуванню (Jandhyala, 2024, с. 252).

Х. Анант стверджує, що термін «асертивна поведінка» став синонімом ефективної комунікації. Причому асертивність не дорівнює впевненості, яка, окремо взята, лише збільшує ймовірність конфліктів. Асертивна поведінка передбачає відкритість та рецептивність, пасивній поведінці не вистачає відкритості, а агресивній — рецептивності (Anant, 2018, с. 188).

Якщо асертивність розглядати лише подібно до викладеного вище, то її зв'язок з обдарованістю не завжди очевидний. Це підтверджується результатами деяких емпіричних досліджень. Так, у праці Ф. Карнеса та Дж. Веррі обдаровані підлітки не відрізнялись за рівнем асертивності від однолітків (Karnes, 1981). У дослідженні К. Фогль та Ф. Прекеля учні з класів для обдарованих за самооцінкою асертивності також демонстрували схожі з пересічними учнями показники (Vogl1, 2014).

М. Маруган де Мігельсан та ін. у дослідженнях іспанських учнів молодшої та середньої школи встановили статистично значущі зворотні кореляції комунікативної асертивності із академічною успішністю у природничих науках, соціальних науках, математиці, технологіях. Слабшим або відсутнім був цей зв'язок із успішністю вивчення мов. Автори вважають: хоча нестача асертивності може бути підґрунтям академічних проблем через перешкоджання взаємодії із однокласниками та вчителями, надлишок комунікативних вмінь або роздутий

образ себе ведуть до академічних провалів (Marugan de Miguelsanz, 2012).

Можливо, ці результати обумовлені специфікою використовуваних опитувальників асертивності, де остання оцінюється на підставі самозвіту щодо поведінки у типових побутових ситуаціях, тоді як асертивність обдарованих проявляється інакше.

У цьому плані важлива думка В. З. Лучків, яка вважає, що асертивність проявляється на афективному, когнітивному, конативному, суб'єктному та світоглядному рівнях (Лучків, 2017, с. 7).

О. Музика, О. Музика, Н. Никончук виходять з того, що у випадку з обдарованими «... полем прояву асертивності є ціннісна взаємодія між особами з ознаками обдарованості та особами без таких ознак саме у тій частині, яка стосується особистісно-ціннісної регуляції підтримання і розвитку обдарованості» (Музика, 2023, с. 140). Тобто йдеться про здатність зберігати власну ціннісну регуляцію у ситуаціях взаємодії з іншими, що стосуються прояву та розвитку власної обдарованості. Можна припустити, що це не стільки комунікативні ситуації, скільки діяльнісні. Саме в такому особливому тлумаченні асертивність варто розглядати як особистісний ресурс у подоланні несприятливих для розвитку обдарованості життєвих ситуацій.

Асертивність також можна розглядати як інструмент просування обдарованими своїх досягнень, забезпечення соціального визнання продуктів творчої діяльності. Відповідно недостатня асертивність перешкоджає визнанню, що не дозволяє кваліфікувати особу як реалізованого обдарованого.

Варто також розглянути можливість різної ваги асертивності у прояві різних видів обдарованості. Зокрема, може бути, що асертивність глибше або дещо в інших формах інтегрована у психологічну структуру соціальної або спортивної обдарованості.

Висновки

Особистісні ресурси обдарованих, що дозволяють протистояти тиску складних життєвих ситуацій та продовжити продуктивно жити та розвиватись, можуть бути концептуалізовані як психологічна резилентність, життєстійкість, здатність до відновлення, сила его, самоефективність, продуктивні копінг-стратегії, асертивність. Перші три поняття є описовими, не розкривають кінцеві джерела, механізми та специфіку стійкості обдарованих до несприятливих життєвих ситуацій. Сила его як здатність до свідомої регуляції, самоефективність,

продуктивні копінгові стратегії, асертивність безумовно є внутрішньо пов'язаними із суттю обдарованості та розвиненими в таких людей особистісними механізмами подолання перешкод у реалізації власного потенціалу.

Комунікативна асертивність оптимізує зусилля з розвитку та просування власної обдарованості у соціумі. У деяких ситуаціях навіть через її маскування, в інших – через організацію діяльності, досягнення визнання. Проте найбільше значення має особистісна асертивність як здатність зберігати власну ціннісну регуляцію діяльності та соціальної взаємодії, в яких проявляється, розвивається, здобуває визнання обдарованість та талант.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричним вивченням на біографічному матеріалі обдарованих людей особистісної асертивності як внутрішньої опори у протистоянні складним життєвими ситуаціям.

Декларація про конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність потенційного конфлікту інтересів стосовно дослідження, авторства та/або публікації цієї статті.

Список використаних джерел

Alabbasi, A. M., Sultan, Z. M., Karwowski, M., Cross, T. L., & Ayoub A. E. A. (2023). Self-Efficacy in Gifted and Non-Gifted Students: A Multilevel Meta-Analysis. *Personality and Individual Differences*, 210. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2023.112244>

Alexopoulou, A., Batsou, A., & Drigas, A. (2019). Resilience and Academic Underachievement in Gifted Students: Causes, Consequences and Strategic Methods of Prevention and Intervention. *International Journal of Online and Biomedical Engineering (iJOE)*, 15(14), 78–86. <https://doi.org/10.3991/ijoe.v15i14.11251>

Anant, H. S. (2018). The Importance and Benefits of Incorporating Assertiveness Training while Designing Co-curricular Activities for Students. In H. M. Fardoun, K. J. Downing, & M. Mok (Eds.), *The Future of Higher Education in the Middle East and Africa* (p. 187–204). Springer International Publishing AG. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64656-5>

Callahan, C. M., Sowa, C. J., May, K. M., Tomchin, E. M., Plucker, J. A., Cunningham, C. M., et al. (2004). *The Social and Emotional Development of Gifted Students (RM04188)*. Storrs : University of Connecticut, The National Research Center on the Gifted and Talented.

Cross, J. R., O'Reilly, C., Kim, M., Mammadov, S., & Cross, T. L. (2015). Social Coping and Self-Concept Among Young Gifted Students in Ireland and The United States: A Cross-Cultural Study. *High Ability Studies*, 26(1), 39–61. <http://dx.doi.org/10.1080/13598139.2015.1031881>

Duplenne, L., Bourdin, B., Fernandez, D. N., Blondelle, G., & Aubry, A. (2023). Anxiety and Depression in Gifted Individuals: A Systematic and Meta-Analytic Review. *Gifted Child Quarterly*, 68(1), 65–83. <https://doi.org/10.1177/00169862231208922>

Frydenberg, E. (2023). The Coping Strategies Used by Capable Adolescents. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 3(1), 15–23. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1017/S1037291100002119>

Jandhyala, S., & Kumar, N. (2024). Everyday Assertiveness and Its Significance for Overall Mental Well-Being. *Universal Journal of Public Health*, 12(2), 250–257. Retrieved from: <https://www.hrpub.org/download/20240330/UJPH8-17636494.pdf>

Karnes, F. A., & Wherry, J. N. (1981). Assertiveness in Gifted Students as Measured by the Modified Rathus Assertiveness Schedule. *Adolescence*, 16(64), 859–863.

Lake, B. (1985). Concept of Ego Strength in Psychotherapy. *The British Journal of Psychiatry*, 147(5), 471–478. <https://doi.org/10.1192/bjp.147.5.471>

Maddi, S. R. (2002). The Story of Hardiness: Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 54(3), 173–185. <https://doi.org/10.1037/1061-4087.54.3.173>

Marugan de Miguelsanz, M., Carbonero Martin, M. A. & Palazuelo Martinez, M. M. (2012). Assertive Skills and Academic Performance in Primary and Secondary Education, Giftedness, and Conflictive Students. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 10(1), 213–232. Retrieved from: <https://www.learntechlib.org/p/132925/>

Peterson, J. S. (2014). Giftedness, Trauma, and Development: A Qualitative, Longitudinal Case Study. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(4), 295–318. <https://doi.org/10.1177/0162353214552564>

Rudasill, K. M., Foust, R. C., & Callahan, C. M. (2007). The Social Coping Questionnaire: An Examination of Its Structure with an American Sample of Gifted Adolescents. *Journal for the Education of the Gifted*, 30(3), 353–71. <https://doi.org/10.1177/016235320703000304>

Suzuki, E., Takayama, Y., Kinouchi, C., Asakura, C., Tatsuno, H., Machida, T., Yanahara, H., ... Kitajima, H. (2021). A Causal Model on Assertiveness, Stress Coping, and Workplace Environment: Factors Affecting Novice Nurses' Burnout. *NursingOpen*, 8(3), 1452–1462. <https://doi.org/10.1002/nop2.763>

Swiatek, M. A., & Cross, T. L. (2007). Construct Validity of the Social Coping Questionnaire. *Journal for the Education of the Gifted*, 30(4), 427–449. <https://doi.org/10.4219/jeg-2007-508>

Vogl1, K., & Preckel1, F. (2014). Full-Time Ability Grouping of Gifted Students: Impacts on Social Self-Concept and School-Related Attitudes. *Gifted Child Quarterly*, 58(1), 51–68. <https://doi.org/10.1177/0016986213513795>

Zhou, X., Vasudevan, H., Rifga, A., & Hussain, A. (2004). Emotional Assertiveness, Assertive Communication and Assertive Training Enhancing the Employees' Performances: A China Banking Perspective. *Human Resources Management and Services*, 6(2), 1–17. <https://doi.org/10.18282/hrms.v6i2.3406>

Данилюк, І., Предко, В., & Бондар, М. (2023). Особливості прояву рівня життєстійкості залежно від домінуючих копінг-стратегій особистості. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 1(17), 30–35. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.1\(17\).4](https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.1(17).4)

Лучків, В. З. (2017). Психологічні особливості розвитку асертивності в юнацькому віці. (Автореф. дис. канд. психол. наук). Київ.

Музика О., Музика, О., Ставицька, С., & Ставицький, Г. (2021). Психосемантичні основи професійної самоефективності студентів: стан сучасного

наукового дискурсу. *Міждисциплінарні дослідження складних систем*, 18, 99–112. <https://doi.org/10.31392/iscs.2021.18.099>

Музика, О. Л., Музика, О. О., & Никончук, Н. О. (2023). Розвиток асертивності обдарованих студентів у складних життєвих ситуаціях. *Modern systems of science and education in the USA, EU and other countries*, 16(1), 139–144. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/737601/1/Muzyka%20O.L.%2C%20Muzyka%20O.O.%2C%20Nykonchuk%20_DAGS_%D0%86P_LPO_2023.pdf

Шістко, Л. О., & Прокопович, Є. М. (2021). Дослідження копінг-ресурсів особистості на етапі самореалізації. *Український психологічний журнал*, 2(16), 70–88. [https://doi.org/10.17721/upj.2021.2\(16\).11](https://doi.org/10.17721/upj.2021.2(16).11)

References

Alabbasi, A. M., Sultan, Z. M., Karwowski, M., Cross, T. L., & Ayoub A. E. A. (2023). Self-Efficacy in Gifted and Non-Gifted Students: A Multilevel Meta-Analysis. *Personality and Individual Differences*, 210. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2023.112244>

Alexopoulou, A., Batsou, A., & Drigas, A. (2019). Resilience and Academic Underachievement in Gifted Students: Causes, Consequences and Strategic Methods of Prevention and Intervention. *International Journal of Online and Biomedical Engineering (iJOE)*, 15(14), 78–86. <https://doi.org/10.3991/ijoe.v15i14.11251>

Anant, H. S. (2018). The Importance and Benefits of Incorporating Assertiveness Training while Designing Co-curricular Activities for Students. In H. M. Fardoun, K. J. Downing, & M. Mok (Eds.), *The Future of Higher Education in the Middle East and Africa* (p. 187–204). Springer International Publishing AG. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64656-5>

Callahan, C. M., Sowa, C. J., May, K. M., Tomchin, E. M., Plucker, J. A., Cunningham, C. M., et al. (2004). *The Social and Emotional Development of Gifted Students (RM04188)*. Storrs : University of Connecticut, The National Research Center on the Gifted and Talented.

Cross, J. R., O'Reilly, C., Kim, M., Mammadov, S., & Cross, T. L. (2015). Social Coping and Self-Concept Among Young Gifted Students in Ireland and The United States: A Cross-Cultural Study. *High Ability Studies*, 26(1), 39–61. <http://dx.doi.org/10.1080/13598139.2015.1031881>

Duplenne, L., Bourdin, B., Fernandez, D. N., Blondelle, G., & Aubry, A. (2023). Anxiety and Depression in Gifted Individuals: A Systematic and Meta-Analytic Review. *Gifted Child Quarterly*, 68(1), 65–83. <https://doi.org/10.1177/00169862231208922>

Frydenberg, E. (2023). The Coping Strategies Used by Capable Adolescents. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 3(1), 15–23. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1017/S1037291100002119>

Jandhyala, S., & Kumar, N. (2024). Everyday Assertiveness and Its Significance for Overall Mental Well-Being. *Universal Journal of Public Health*, 12(2), 250–257. Retrieved from: <https://www.hrpub.org/download/20240330/UJPH8-17636494.pdf>

Karnes, F. A., & Wherry, J. N. (1981). Assertiveness in Gifted Students as Measured by the Modified Rathus Assertiveness Schedule. *Adolescence*, 16(64), 859–863.

Lake, B. (1985). Concept of Ego Strength in Psychotherapy. *The British Journal of Psychiatry*, 147(5), 471–478. <https://doi.org/10.1192/bjp.147.5.471>

Maddi, S. R. (2002). The Story of Hardiness: Twenty Years of Theorizing, Research, and Practice. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 54(3), 173–185. <https://doi.org/10.1037/1061-4087.54.3.173>

Marugan de Miguelsanz, M., Carbonero Martin, M. A. & Palazuelo Martinez, M. M. (2012). Assertive Skills and Academic Performance in Primary and Secondary Education, Giftedness, and Conflictive Students. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 10(1), 213–232. Retrieved from: <https://www.learntechlib.org/p/132925/>

Peterson, J. S. (2014). Giftedness, Trauma, and Development: A Qualitative, Longitudinal Case Study. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(4), 295–318. <https://doi.org/10.1177/0162353214552564>

Rudasill, K. M., Foust, R. C., & Callahan, C. M. (2007). The Social Coping Questionnaire: An Examination of Its Structure with an American Sample of Gifted Adolescents. *Journal for the Education of the Gifted*, 30(3), 353–71. <https://doi.org/10.1177/016235320703000304>

Suzuki, E, Takayama, Y, Kinouchi, C., Asakura, C., Tatsuno, H., Machida, T., Yanahara, H., ... Kitajima, H. (2021). A Causal Model on Assertiveness, Stress Coping, and Workplace Environment: Factors Affecting Novice Nurses' Burnout. *NursingOpen*, 8(3), 1452–1462. <https://doi.org/10.1002/nop.2.763>

Swiatek, M. A., & Cross, T. L. (2007). Construct Validity of the Social Coping Questionnaire. *Journal for the Education of the Gifted*, 30(4), 427–449. <https://doi.org/10.4219/jeg-2007-508>

Vogll, K., & Preckell, F. (2014). Full-Time Ability Grouping of Gifted Students: Impacts on Social Self-Concept and School-Related Attitudes. *Gifted Child Quarterly*, 58(1), 51–68. <https://doi.org/10.1177/0016986213513795>

Zhou, X., Vasudevan, H., Rifga, A., & Hussain, A. (2004). Emotional Assertiveness, Assertive Communication and Assertive Training Enhancing the Employees' Performances: A China Banking Perspective. *Human Resources Management and Services*, 6(2), 1–17. <https://doi.org/10.18282/hrms.v6i2.3406>

Danyliuk, I., Predko, V., & Bondar, M. (2023). Features of Hardiness Depending on Dominant Coping Strategies of Personality. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology*, 1(17), 30–35. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.1\(17\).4](https://doi.org/10.17721/BPSY.2023.1(17).4)

Luchkiv, V. Z. (2017). Psychological Peculiarities of Development of Asertivity in Adolescence. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian]. Retrieved from: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/%D0%94_26.053.10/Luchkiv.pdf

Muzyka, O., Muzyka, O., Stavyska, S., & Stavyskyi, G. (2021). Psychosemantic Fundamentals of Professional Self-Efficacy of Students: The State of Modern Scientific Discourse. *Interdisciplinary Studies of Complex Systems*, 18. 99–112. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31392/iscs.2021.18.099>

Muzyka, O., Muzyka, O., & Nykonchuk, N. O. (2023). Rozvytok asertyvnosti obdarovanyh studentiv u skladnyh zhyttjevyh sytuacijah [Development of Assertiveness of Gifted Students in Difficult Life Situations]. *Modern systems of science and education in the USA, EU and other countries*, 16(1). 139–144. [in Ukrainian]. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/737601/1/Muzyka%20O.L.%2C%20Muzyka%20O.O.%2C%20Nykonchuk%20N_DAGS_%D0%86P_LPO_2023.pdf

Shistko, L. O., & Prokopovych, Ye. M. (2021). Research of Coping-Resources of Personality at the Stage of Self-Realization. *Ukrainian Psychological Journal*, 2 (16). 70–88. [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.17721/upj.2021.2\(16\).11](https://doi.org/10.17721/upj.2021.2(16).11)

Abstract

Korolov D. K.,

PhD (Candidate of Psychological Sciences),
Associate Professor (docent),
Social Psychology Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: assessment@i.ua

ASSERTIVENESS IN GIFTED PERSONAL RESOURCES SYSTEM IN DIFFICULT LIFE SITUATIONS

Difficult life situations shift the emphasis from creativity to adaptation, create a threat of giftedness wasting. Gifted individuals struggle with these situations using personal resources conceptualized as psychological resilience, hardiness, ability to recover, ego strength, self-efficacy, coping strategies, assertiveness. The first three concepts are descriptive and partially overlapping, but they do not reveal the ultimate sources and mechanisms of gifted people's adverse life situations surviving. Ego strength, self-efficacy, productive coping strategies, assertiveness are intrinsically connected with the giftedness psychological structure and personality dynamics what developed by such people to overcome obstacles in realizing their potential.

There is complex relationship between assertiveness and giftedness. Communicative assertiveness can be considered as a tool for gifted people to promote their achievements, to ensure social recognition of the creative activity products. In other case insufficient assertiveness prevents recognition, does not allow a person to be considered as a realized gifted. It is possible what communicative assertiveness have unequal weight in giftedness different types. It may be that assertiveness is more deeply or somewhat in other forms integrated into the psychological structure of social and athletic giftedness.

Another facet of assertiveness – life assertiveness what maintains one’s own value regulation of activity and social interaction in which giftedness and talent manifest, develop, and gain recognition. In this way, assertiveness allows not to mask giftedness, not to stop its development.

Key words: *giftedness, gifted, resources of personality, difficult life situations, assertiveness, coping strategies.*

Отримано – 7 червня 2024
Received – June 7, 2024

Рецензовано – 11 червня 2024
Revision – June 11, 2024

Прийнято – 15 червня 2024
Accepted – June 15, 2024